

La llengua dels sermons valencians de sant Vicent Ferrer

[The language of the Valencian sermons of Saint Vincent Ferrer]

JORDI COLOMINA

Universitat d'Alacant, Acadèmia Valenciana de la Llengua

jordi.colomina@ua.es

RESUM: En el present article es presenta un estudi lingüístic, en avançat estat d'elaboració, sobre la fonètica, la morfosintaxi, la morfologia lèxica, el lèxic i la fraseologia continguda en els vora tres-cents sermons vicentins valencians. Es mostra també l'interés dels sermons vicentins castellans, en algun cas usats com a font en l'elaboració de sermons valencians. S'oferixen com a mostra del futur *Diccionari integral vicentí* els articles corresponents a *mà* i a *mal*.²

PARAULES CLAU: Valencià-català, llengua medieval, lexicografia, sant Vicent Ferrer.

ABSTRACT: This article presents a linguistic study, in an advanced stage of elaboration, on phonetics, morphosyntax, lexical morphology, lexicon and the phraseology contained in the almost three hundred Valencian Vicentine sermons. The interest of the Castilian Vicentine sermons is also shown, which in some cases were used as a source in the elaboration of Valencian sermons. As a sample of the upcoming Vicentine Integral Dictionary, articles corresponding to *mà* and *mal*² are offered.

KEYWORDS: Valencian-Catalan, medieval language, lexicography, Saint Vincent Ferrer.

Recepció: 26/02/2019. Acceptació: 08/03/2019. Publicació: 05/04/2019

1. Els sermons vicentins valencians

Contràriament al que s'esdevingué amb els sermonaris llatins de sant Vicent, publicats abundantament des del segle xv, dissortadament els sermons vicentins valencians no han vist la llum fins al segle . Si bé Roc Chabàs (1903) i Henry D. Fages (1909) en publicaren diversos fragments, devem a Sanchis Sivera la transcripció dels dos grans sermonaris de l'Arxiu de la Seu de València. En 1927 ens oferí els 53 sermons del manuscrit 273, que conté la Quaresma predicada en València en 1413, i, en dos volums publicats en 1932 i 1934, 55 sermons del ms. 279. Els set sermons restants dels ms. 279, els 75 del ms. 278 i els 68 del ms. 276, que Sanchis Sivera havia transcrit en bona part i havia revisat R. Aramon (com ens informa Schib 1975: 7), no pogueren vore la llum per la guerra del 1936-1939 i per la mort de S. Sivera en 1937. Gret Schib en reprengué l'edició i culminà la publicació, entre 1975 i 1988, dels 205 sermons dels ms. 279-78-76. Dels sermons del ms. 277 (desaparegut durant la guerra de 1936-39) només se n'han publicat sencers 16 (dos per Sivera i 14 per Schib a partir de les transcripcions conservades de Sivera). A més dels 274 sermons vicentins valencians procedents de la Seu de València, se n'han publicat 14 més. En l'arxiu de l'arxiprestal de Morella es conservaven quatre manuscrits amb una desena de sermons vicentins (Perarnau 1999a: 19), dels quals només se n'han publicat dos, a cura de Manuel Betí (1922 i 1955). Feliu Mateu i Llopis (1959) va publicar un sermó vicentí sobre la predestinació predicat en València en 1410. Josep Perarnau ha publicat onze sermons vicentins, amb trets del català oriental, de la Biblioteca de Catalunya: set del ms. 477 (Perarnau 1974 i 1985) i quatre del ms. 476 (Perarnau 1996). En total disposem, doncs, de vora tres-cents sermons vicentins valencians, 288 en concret.

2. Parers sobre la llengua dels sermons de sant Vicent Ferrer

Vejam tot seguit, ordenats cronològicament, alguns comentaris sobre la vàlua lingüística dels sermons vicentins valencians. Manuel Betí (1922: 124),

editor del primer sermó vicentí valencià complet, lloava «su gracejo en el decir, en la frase popular y dicción corta, suave, graciosa e insinuante». Per al mallorquí Llorenç Riber (1924) la llengua de sant Vicent era «un català opulent, llibert i orejat, el català de les places públiques, el català dels camins i dels hostals». Per a Sanchis Sivera, en els sermons que es conserven en el nostre idioma, es manifesta la «vivesa expressiva de l'ànima de la llengua» (1927: LVI), «el llenguatge sovint no és polític ni correcte, però sí expressiu, pintoresc i insinuant» (1932: 15), «la importància dels sermons de sant Vicent des del punt de vista filològic és tan gran, que els considerem com «el primer monument que es conserva en la nostra llengua [...]; el valencià parlat en temps de sant Vicent és el mateix que parlem ara; ningun idioma del món té semblant gloriosa prerrogativa» (1923: 23).

Martínez Ferrando (1952: 9 i 11) es feia ressò de les paraules d'Henry Gheon, que considerava els sermons vicentins «els més autèntics joiells que han pogut brollar de l'ànima i de la parla popular d'un país», però, coincidint amb Sanchis Sivera, ens mostra una visió poc positiva del seu «llenguatge cru, poc polític, àdhuc poc correcte, i de vegades groller». Fuster (1955: 165) també remarcava l'«especial interès filològic» dels sermonaris valencians de sant Vicent: «el testimoni més solvent que ens queda sobre la llengua tal com es parlava durant la darrera Edat Mitjana». Riquer (1964: 263) destaca «la plasticitat del llenguatge de sant Vicent i la seua espontaneïtat, a la qual contribueix un cert desgavell sintàctic», «un llenguatge molt viu, amb el característic to del valencià popular».

3. El valencià en els sermons vicentins llatins

També oferixen abundoses frases en valencià els sermonaris llatins de sant Vicent. Per al nostre treball hem despul·lat els següents: el d'Aiora (Robles 1995), el del Col·legi Seminari del Corpus Christi de València (Gimeno & Mandingorra 2002), el de Perusa (Gimeno & Mandingorra 2006) i el de Friburg (Gimeno & Mandingorra 2009); també hem aprofitat els fragments

valencians dels quatre sermons llatins de la Biblioteca de Catalunya (Perarnau 1985 i 1989) i de les divisions esquemàtiques dels resums del valuosíssim inventari de Perarnau (1999).

4. Els sermons vicentins occitans

És molt interessant el magnífic sermó vicentí del Divendres Sant predicat íntegrament en occità a Tolosa en 1416 (Brunel 1953, Fornés 2010). Vet-ne ací l'inici:

AYSSÒ ÈS LO SERMÓ QUE FETZ LO REVERÉN MAESTRE VIN-
CÈN EN LA CIOUTAT DE THOLOZA LO JORN DEL DIVENDRES
SANHT MIEL CCCXVI, ONT ÈS ENSERIDA TOTA LA SUBSTAN-
SA DE LA PASSIÓ DE NOSTRE SENHOR JHESUCHRIST. Sermó del
divendres saint de la passió de Nostre Senhor e Salvador Jhesuchrist.
Thema: *'Expedit unum hominem mori pro populo'*. *Istud verbum ha-*
betur originaliter Jo. xviii^o capitulo et recitatum est statim in Passione
Domini. La beneyta sanhta e sagrada passiou de Nostre Senhor e Sal-
vador Jhesuchrist differenment en diversas manieyras és representada
al jorn d'uey en la Glieyga, e enayssi com los autres jorns aquesta san-
hta passiou se representava coma en temps passat, que dizíam *in illo*
tempore, que en aquel temps era enayschí estat, emperò al jorn d'uey
per tot lo món en la Sancta Glieyga se recita ayschí com si era la causa
prezén. E a ffi que los crestiàs ayan compassió e dolor a Nostre Senhor
Jhesuchrist, quar las chauzas passadas no moven ponch lo cor a home
d'aver compassiou ni dolor, enquera que om las li recomte, mas que
diran: 'Bé me desplatz', e no ploraran ponch, mas las chauzas prezens
esmoven lo cor a home d'aver compassió e dolor, e por so la Glieyga
no comensa ponch huey coma de chauza passada *in illo tempore*, mas
del jorn d'uey, *egressus est etc.*, enayschí com de la chauza presén, e di
que yschit és huey Jhesuchrist am los seus dessiples entrosque al torrén
de Cedron. E a ffi que totz ayam alcuna compassió e dolor de Nostre
Senhor e Salvador Jhesuchrist e de la beneyta Verges Maria mayre

soa, ministran en tribulació, parla enayschí coma de chauza prezén, e per so a home o fempna qui estay en dolor ni en tristícia no se aperté ponch que om li fassa deguna salutació gracioza. E com la Verges Maria glorioza fos al jorn d'uey en mot granda dolor e tristícia e turmén, pensan en la dolor del seu beneyte filh, per so no cové ponch que om li fassa la gracioza salutació acostumada, mas you, confermant me am la Sanhta Mayre Glieyga, vuelh servir la costuma. E per so car en tan gran sermó e matèria tant hauta e tant sanhta no és razó que estia ses adjutori, per so nos tornem doncas de bon cor al Crocific e que lo adorem devotamén, pensan que nos lo veyem de prezén crocificat, en dizent enayschí:

El fragment mostra, com podem comprovar, un magnífic occità comú de la primeria del segle xv, amb alguns trets llemosins atribuïbles al reportador. Hem aprofitat a fons este sermó, predicat en una varietat de la nostra mateixa llengua, i que manca en la quaresma valenciana perquè el reportador es va emocionar tant que no va poder pendre'n notes: aquell dia 21 d'abril de 1413, «Die veneris Sancta non valui scribere sermonem propter fletum» («el Divendres Sant no vaig tindre força per a escriure el sermó a causa de les llàgrimes») Q 296.

5. Els sermons vicentins castellans

També són ben interessants els 35 sermons vicentins castellans publicats per P. M. Cátedra (1994). En algun cas es tracta de sermons que foren aprofitats per a redactar-ne altres en valencià, com és el cas del *Sermón de las siete artes* (Salamanca, 7/III/1412, pp. 303-322), aprofitat per a elaborar el *Sermó de les set arts* (Arxiu de la Seu de València, publicat per Sanchis Sivera (1934: 221-241). L'acarament entre les dos versions ens permet comprovar:

a) com la versió valenciana és més breu que la castellana;

<p>«Esso mismo, contempla que assí como va la luna, así va la Igleia; e contempla que assí como la luna non ha luz de sí misma sinon porque la rresçibe del sol, assí la Igleia non luçiria sinon por el sol eternal Jhesuchristo; e ves aquí actoridad: ‘quia luna quasi lux alliena’; diz que la Igleia luze por Jhesuchristo, assí como la luna luze por el sol; e assí como la luna ha siete condiçiones, que primeramente es <i>nueva</i> e después <i>cresçiente</i> e después <i>llena</i> e después <i>menguante</i>, e después <i>rretornada</i> e después <i>clisida</i> e después <i>perfeta</i>, agora yo digo que estas mismas condiçiones ha avido la Igleia» Ca 321</p>	<p>«Ítem, contempla que axí com la luna no ha lum de si, sinó per lo sol, axí l’Església, que és comparada a la luna, que no lluu de si sinó per lo sol, qui és Jesuchrist, ‘quia luna quasi lux aliena’, e luu per Jesuchrist, com la luna, per ses condiçions que ha, axí com la <i>luna nova</i>, <i>crexent</i>, <i>minvant</i>, <i>retornada</i>, <i>eclipsada</i> e <i>perfeta</i>; estes condiçions ha la Església» B 240</p>
--	--

b) la coexistència en les dos llengües de la locució *ni grat ni gràcies*, usada també en el *Tirant* (oblidada pels nostres repertoris lexicogràfics), i *ni grado ni gracias*, usada també en el *Quixot*;

<p>«E que agora demos d’ello rrazón, <i>nin grado nin gracias</i>» Ca 304.</p>	<p>«Ara sí, bé la dirà algú, mas <i>ni grat ni gràcies</i>» B 223.</p>
--	--

c) l’equivalència de l’adverbi antic *ivarç*, el castellà *áyna*, documentat en valencià a la primeria del segle XVI (*Consells y bons avisos dirigits a una noble senyora valenciana novament casada*, d’Andreu M. Pineda) usat encara a l’hora d’ara en valencià;

<p>«¿E cómo lo fallaste <i>tan ayña</i>, fijo?» Ca 306.</p>	<p>«¿Com has trobada <i>tan ivaç</i> çaça? » B 225.</p>
---	---

d) les correspondències entre *cuytós* i *coydadoso* i entre *raxa* i *quexa*;

«Nichil solliciti sitis [...]; diz: ‘Non seades coydadosos nin ayades grant <i>quexa</i> , ca si queredes aver don de Dios, demandat con postulaci3n e con oraci3n e con obsecraci3n e con gratiarum acci3n» Ca 311.	«Nichil solliciti sitis [...]; diu que no siau <i>cuytosos</i> ni hajau <i>raxa</i> , si voleu haver dons de D3u, mas demanau ab oraci3n e obsecraci3n e acci3n de gr3cies» B 230.
--	--

e) l’alternan7a entre l’antic i occit3 ço que i el modern i hisp3nic *lo que*;

«Que es <i>aquello que</i> avemos a creer; la segunda manera es contra la buena vida, que es <i>lo que</i> avemos a fazer» Ca 307.	«Sci3ncia 3s ço que havem a creure; la segona disputa contra la vida, que 3s <i>lo que</i> hom ha a fer» B 227.
--	---

f) la correspond3ncia entre *per a que* i *para que*;

«Avr3 mester 7inqüenta a3os <i>para que</i> la sepa bien specular» Ca 305.	«Haur3 mester x anys <i>per a que</i> s3pia b3 specular» B 224.
--	---

g) l’3s de *millons* (en comptes de *milions*, usat per Antoni Canals) i la traducci3 lliure de *de ssisse* per *d’ac3*;

«Ca un <i>pobrezillo</i> non da cuenta sinon <i>de ssisse</i> , e darla ha en un punto, mas papa o rrey o obispo, 7o, qu3 cuenta tan estrecha les ser3 demandada, que han de dar cuenta de si e de mill <i>millones</i> de 3nimas!» Ca 319.	«Ax3 matex del rey, que hun simple home <i>pobrellet d’ac3</i> , all3 ha donat son compte a Jesuchrist, mas rey o compte, de si e de mil m3lia <i>millons</i> de 3nimes» B 238.
---	---

h) l’3s de la locuci3 *pendre en mentira* com a equivalent a *tomar en mentira*;

«7o, ssi el confessor fuesse avisado, c3mo le <i>tomar3</i> lugo <i>en mentira</i> ! Si dixesse:» Ca 316.	«E guarda que si lo confessor 3s savi, com <i>lo pendr3 en mentira</i> , que li diga:»235.
---	--

i) l'ús de *sombra* (també present en el *Curial*) només en este sermó, enfront d'una vintena d'aparicions d'*ombra* en els altres sermons;

«E faziendo esta oraçión, vino súbitament una grant <i>sombra</i> que le dio un tal golpe en la cara que le fizo caer en tierra amortecido» Ca 311.	«Estant axí, vingué súbitament una <i>sombra</i> que li donà un colp que-l gità en terra mig mort» B 230.
---	---

j) un lapsus en la traducció de *soldán*, que es convertix en *soldada* (si qui servix a un soldà és lògic que n'espere algun guardó, qui servix a soldada ja es pot ben aconformar amb la paga);

«E con todo esto, Señor, non he avido consolaçión alguna nin dulçor spiritual de vos; pues <i>si al soldán oviera yo servido</i> , non puede ser que d-él non oviera yo avido algún galardón; e de vos, Señor, nunca he avido nada» Ca 311.	«Yo, Senyor, nunca he haüd dolçor de plers spirituals, e ja <i>si servia algú a soldada</i> , haguera haüd guardó o dolçor; e de vós, Senyor, nunca he haüd res» B 230.
---	---

k) un curiós ús del verb *baciar-se* 'buidar-se', induït per les aparicions de *vazía* en el sermó castellà. En la llengua actual són vius en el lèxic ramader l'adjectiu *baciu -iva* 'que no cria, que no és apte per a la cria' i *bacivar* 'passar sense criar' (*AlcM*); i en occità antic hi havia el substantiu ramader *vaciu* 'antenois, mouton dans sa deuxième année' (*PDPF*);

«Buena gente, bien sabedes que guitarra es madero seco e vano de dentro; assí la persona torna seca e <i>vazía</i> por penitencia; esto es, que la tal persona siempre anda desmayada e seca e <i>vazía</i> de dentro; esto es, que en el su coraçón non está malicia nin mal deseo» Ca 313.	«Bona gent, sabeu que guitarra és fust sech, e <i>vana</i> dintre; axí la persona torna sequa e esmayada ab la penitència, e <i>vana</i> de dintre, que·s <i>bacýa</i> lo cor de tota malícia» B 232.
--	---

i l) la demostració palpable de la traducció: el copiste va deixar en castellà la forma verbal *suene*.

«¡O ánima, que moras en los huertos –esto es a saber, en la Ygleia christiana–, faz que tu voz –es a saber, la que dicha he– <i>suene</i> a las mis orejas, que bien te ascuchan!» Ca 325.	«¡O ànima, que estàs en los orts –ço és, en la Església christiana–, fes que la tua veu –esta que dit he– <i>suene</i> a les mies orelles, que bé t’escolten les mies orelles!» B 234.
--	--

6. Estudis sobre la llengua dels sermons vicentins

Malgrat uns comentaris tan elogiosos com els que hem mostrat adés, són escadussers els treballs dedicats a l’anàlisi lingüística del sermons vicentins valencians. Si Sanchis Guarner (1973: 28-32 i 1980: 203-210) ens va oferir unes breus notes sobre la llengua dels sermons, només dos autors s’han ocupat a fons de la llengua dels sermons: Gret Schib (1977) ens oferí l’estudi més complet publicat fins ara del lèxic vicentí, i Emili Casanova (2008) ha descrit els principals trets morfosintàctics i el lèxic de les dos col·leccions de sermons de la Seu de València. Isern (2010: 272) ha assenyalat, en una excel·lent síntesi dels estudis vicentins, «la necessitat de disposar d’unes bones concordances lèxiques lematitzades».

7. Un tast del nostre treball

El nostre treball, en estat avançat de redacció, *La llengua dels sermons valencians de sant Vicent Ferrer*, complementa els estudis de Schib i Casanova i tracta de cobrir el buit assenyalat per Isern, car es proposa elaborar un estudi lingüístic exhaustiu de la fonètica, la morfosintaxi, la morfologia lèxica, el lèxic i la fraseologia continguda en els vora tres-cents sermons vicentins valencians. Per tal de mostrar l’interés del nostre estudi compararem tot seguit el contingut d’una de les 265 pàgines del vocabulari de Schib (1977) amb la nostra apor-

tació lexicogràfica. Hem triat a l'atzar la pàgina 95 del llibre de Schib. Conté els 12 primers articles de la lletra M: *maça, maçana, maceta, macipa, madrina, magrana, maisó, mal de sent Johan, mal de caure, mala, malastruc i malgrat*. El nostre treball permet quintuplicar el material lèxic de Schib: a més dels seus 12 articles, nosaltres n'incorporem 48 més: *ma, mà, maçaneta, màcula, maculós, madona, madrilleta, madur, madurar, maestre, magestat, magistral, magnificació, magnificar, magnificència, magnitud, magre, maig, major, majordom, majorment, mal¹ (adj.), mal³ (adv.), malacostumat, malair, malaït, malalt, malaltia, malaltiç, malaventura, malaventurat, malbarat, malcogitar, malcomprar, malcriament, maldir, maldispost, malea, maledicció, malencolia, malencoliós, malencoria, malesa, maleyt, malfactor, malfaytor, malfeytor*.

Donem com a mostra dos articles del nostre *Diccionari integral vicentí (DIV)*: els substantius *mà* i *mal*.²

MÀ

1. *f.* ANAT. PART TERMINAL DEL BRAÇ, DIVIDIDA EN DITS PER A LA PRENSIÓ I SOSTENIMENT D'OBJECTES. «Puys, en l'altre dia, l'altre nuu; puys l'altre dit; puys la *mà*, e axí de nuu a nuu los tallaran» Ml 131; «axí com havem *en les mans* deu dits a fer obres, axí havem deu manaments a regir e obrar per la ànima» Q 43.

ab les mans altes al cel «Que digats *ab les mans altes* al cel, genolls ficats en terra, una oració a l'àngel propri que vos té en custòdia» D 79.

ab les mans juntes «Di *Pater noster* agenollat e *ab les mans juntes*» A 19; «quan lo prevere se met davant l'altar fins al mig, *ab les mans juntes*» B 252.

ab les mans llavades «Tots quants vinguen demà a dinar *ab les mans lavades*, yo li daré a dinar» A 100.

mans e peus «Vet ací les mies *mans e* los meus *peus*» E 103.

ajustar les mans «Per lo matí, ans, que isqués de casa, yo fiu oració agenollat en terra; *ajustant les mans* e llevant la pensa en Déu, fiu ma oració» A 60; «de-

veu-los instruir que, per lo matí, que fermen los genols en terra, e que *ajusten les mans* pregant en alt» Pa 636.

dur mans lligades «Fo pres per los malvats juheus e *duyt mans lligades* davant Cayphàs e altres rabins» B 265.

estendre les mans «Quan los pobres vindrien, alçarien los huylls e estendrien les *mans*» A 23-24;

levar la mà «E tantost él vay *levar la ma* e vay-li donar de tot son poder tan granda una gautada [de tot son poder] que él lo vay far tombar en terra» Br 31.

menar per la mà «Te *mena per la mà*» Q 4.

metre la mà en les mamelles «Començà'l a toquar, e li dix que li *metés la mà en* les mamelles, e ella lo volgué besar» Q 17.

pendre la mà «Mostrar-li-ha com ballen *prenent-li la mà*; axí que no-ls amostren sinó de fer vanitats e-l camí de l'infern» Pa 637.

pendre per la mà «Ell lo *pren per la mà* e mena'l lla on era Jesuchrist» G 182; «*pendrà-la per la mà* [a la Verge Maria] e dirà als àngels:» G 272.

posar les mans sobre «*Posarets les mans sobre* los malauts e seran de continent gorits e sanats» Pc 299.

sullar-se les mans «item nostrum est mundum valde, car ja vets aquella forma petita quant és bella e blancha, et vinum purum, et corporalia alba, no s'i *sullen les mans*» Ai 109.

tenir en la mà «Hun dia mes-se a legir de la sancta Trinitat, e ell fon arrapat que una candela que *tenia en la mà* li cremava ja la mà, que no sentia res» Q 17; «*tenia* huna carteta *en la mà*» Q 15.

venir en la mà de «La almoyna hix de la mà tua e *ve en la mà del pobre*» C 283.

2. MÀ DRETA *loc. subst.* LLOC COSTAT DRET D'UNA COSA EN RELACIÓ AL QUI LA MIRA O AL QUI EN FORMA PART.

a la man dreta «E deçà *a la man dreta* és altre camí, montanyós, aspre, etc.» G 42.

de mà dreta «Gran mentida dieu; car aqueix camí a infern va, mas preniu l'altre camí de *mà dreta*» Fm 151.

3. MÀ EÇQUERRA *loc. subst. LLOC* COSTAT ESQUERRE D'UNA COSA EN RELACIÓ AL QUI LA MIRA O AL QUI EN FORMA PART.

en la mà eçquerra «Bé sabeu que'l crucificar de Jesuchrist fo principalment en v plagues: en la mà dreta, puix *en la mà eçquerra*, etc.» C 264.

de mà esquerra «partint de Saragoça per anar en altra terra, ha·y dos camins: lo baix *de mà eçquerra* és pla e plaent, ple de tavernes, e deça e de lla arbres, donzells, rossinyols, regadius e putanes per los ostals» G 174.

4. MÀ SINISTRA *loc. subst. LLOC* COSTAT ESQUERRE D'UNA COSA EN RELACIÓ AL QUI LA MIRA O AL QUI EN FORMA PART.

de la mà sinistra «E la ciutat ha fet una torre en la qual està una bada, que veu abduy los camins, e avisa les gents que vagen per aquell camí de la *mà sinistra*, que tot és lladres» Fm 150.

5. MÀ SINISTRA *loc. subst. LLOC* COSTAT ESQUERRE D'UNA COSA EN RELACIÓ AL QUI LA MIRA O AL QUI EN FORMA PART.

en la mà sinistra «Fet la caxa miganaada, e los diners bons metet-los en la part dreta, e los mals diners *en la mà sinistra*» C 265.

sinistra mà «Jesuchrist nos diu que sia secreta l'aymoyna [*sic*], que la *sinistra mà* no·u sàpia lo que fa la dreta, e Nostre Senyor Déu te darà remuneració complida» Q 35.

6. A LA MÀ d'algú *loc. prep. PODER* A LA DECISIÓ, EN PODER DE. «Tot ho coman *a la mà de* Deu» Q 188.

7. DE MANS DE *loc prep.* DEL PODER DE.

deslliurar de mans de «*Deslliurar-vos ha de mans dels* philisteus, ço és, de tot cayment e de tota roÿna [...] de pecats e de vicis mortals e capitalls» Pc 316.

8a. DE MANS *loc adj.* TREBALL MANUAL, FET AMB LES MANS.

fer obres de mans «*Fahye* açtores e *obres de mans*, e venie-les» E 24.

8b. DE SES MANS *loc. adj.* TREBALL MANUAL, FET AMB LES MANS.

obres e treballs de nostres mans «Est infant nos consolarà de les *obres e treballs de nostres mans* en la terra, la qual Déu ha malahit» Q 13.

8c. DE SES MANS *loc. adv.* TREBALL CONSEGUINT-HO AMB EL PROPI ESFORÇ, AMB EL TREBALL PROPI.

donar vida de ses mans «Depuix, com a esterrada anà en Egipte ab Joseph, qui ere vell e fuster, que no podie ja fer fahena; mas la Verge Maria vii anys *donà vida* a ella e a Joseph e a son fill *de ses mans*, que sabia texir» C 76.

viure de ses mans «Mas *vivie de ses mans*» C 197.

8d. OBRAR DE MANS *loc. verb.* TREBALL REALIZAR TREBALLS O ACTIVITATS MANUALS. «Car no *obrava de mans*, ¿què feya?» Q 44; «si *obrave de mans* o si estave ocíos» E 131; «santa cosa és *obrar de mans*» Q 325.

8e. OBRAR DE SES MANS *loc. verb.* TREBALL REALIZAR TREBALLS O ACTIVITATS MANUALS. «Car la soa beneyta mayre la avia facha [la vistidura] a manieyra d'un bierret ses costura, am ponch d'agulha, car la beneyta dona sabia mot subtielmen *obrar de sas mas*» Br 43; «*obrat de vostres mans*, filar, etc.» G 134.

8f. TREBALLAR DE SES MANS *loc. verb.* TREBALL REALIZAR TREBALLS O ACTIVITATS MANUALS. «A exemple de la verge Maria, que *treballon de ses mans*» D 276.

9a. PER MÀ D'algú *loc. prep.* TREBALL MITJANÇANT LA SEUA FAENA, GRÀCIES A LA SEUA PARTICIPACIÓ.

fet per mà de «L'archa ere *feta per mà de fusters*» G 197.

haver per mà de «Degú no pot *haver* cambra sinó *per mà de* la putana» G 90; «los fills no podien haver pa ne res sinó *per mà de* la esclava» F 108; «sinó *per mà de Déu*» Q 160.

9b. PER LA MÀ D'algú *loc. prep.* TREBALL MITJANÇANT LA SEUA FAENA, GRÀCIES A LA SEUA PARTICIPACIÓ.

trametre per la mà de «Féts almoyna; *trametets-o* dellà *per la mà dels* pobres, que és taula segura» D 231.

venir per la mà de «Tots [los affanys] *venen per la mà de Déu*» G 152.

9c. PER MANS d'algú *loc prep.* TREBALL MITJANÇANT LA SEUA FAENA, GRÀCIES A LA SEUA PARTICIPACIÓ.

per mans de «E menjaren del cors preciós de Jhesucrist a Paschua, *per mans del prevere*» Q 47; «*per mans de cristians morí en tal dia com huy*» G 226.

fet per mans de «Adorem pa que és *fet per mans de hòmens?*» G 197.

9d. PER LES MANS d'algú *loc prep.* TREBALL MITJANÇANT LA SEUA FAENA, GRÀCIES A LA SEUA PARTICIPACIÓ.

per les mans de «Natura, *per les mans de* la qual a nosaltres cové de haver pa e vi e les altres coses terrenals» F 108.

10a. MÀ A MA *loc. adv.* AGAFANT-SE MÚTUAMENT LES MANS. «No hauran mester que l'àngel los aport, mas *mà a mà*» G 278.

10b. MÀ PER MÀ *loc. adv.* AGAFANT-SE MÚTUAMENT LES MANS. «E lavòs jaquí les lances, e *mà per mà* tornaren-se'n al cell ensemps ab la Verge Maria» Pc 273.

man per mà «Dita la missa, lo clérigo havie consagrades moltes òsties e venen los hòmens de dos en dos, *man per mà* e combreguen e après donen-se pau» G 47; «Jesuchrist se'n tornava a paraís ab sent Johan, *man per mà*, anant per les places de paraís» G 208; «Jesuchrist e la sua mare beneyta en mig, *man per mà*» A 44; «veus aquí la Verge Maria ab son fill *man per mà*» G 133.

11. DE MÀ EN MÀ *loc. adv.* DIRECTAMENT DE LES MANS D'UNS I D'ALTRES. «Quant tots foren sadolls, dixit Iesus apostolis: 'Ite, et colligite que superaverunt fragmenta, ne pereant'; et apostoli vadunt ben sobraçats discurrendo per gentem et colligendo *de mà en mà*» Ai 77.

12a. CAURE EN MÀ d'algú *loc. verb.* PODER ANAR A PARAR EN PODER SEU. «No és degú que, quan naix, no *caygue en mà de l'àngel*» D 72.

12a. CAURE EN LES MANS d'algú *loc. verb.* PODER ANAR A PARAR EN PODER SEU. «Ans de totes coses la creatura *cau en les mans de l'àngel*, ans que *en les mans*»

de la paridera, per presta que sie, e té-la en sa guarda per manament de Déu fins a la mort» D 73.

13a. DONAR EN MANS d'algú *loc. verb.* PODER ANAR A PARAR EN PODER SEU. «E depuix, tenint son camí, *dóna en mans de* altres ladres» C 233.

13a. DONAR EN LES MANS d'algú *loc. verb.* PODER ANAR A PARAR EN PODER SEU. «Donà la sua ànima *en les mans dels* àngels» D 257.

14. LAVAR-SE'N LES MANS *loc. verb.* RESPONS. DECLARAR-SE NO RESPONSABLE D'ALGUNA COSA. «Yo *me'n lavi las mas*, car aquest és just e sant e innocent» Br 37; «*les mans me'n lau*» Ai 77.

15. METRE LA MÀ a una activitat *loc. verb.* FAENA APLICAR-S'HI, POSAR-SE A FER-LA.

metre la mà a l'aradre «Car Jhesuchrist dix: (Luce, ix.º c.º) “Nenguna persona que *met la mà a l'aladre* per laurar, si-s gira darrera, no és apte de entrar en lo regne celestial”» Q 324; «¿Què vol dir *metre la mà a l'aradre?*» D 61.

16. METRE MÀ en un lloc a on hi ha coses de valor *loc. verb.* FICAR-LA PER A AGAFAR-NE.

metre mà en la bossa «Hun dia passà una dona ab hun paner de leytugues fresques per vendre-les, e la dona de la pedra *mes mà en la bossa* e no-y trobe diners; dix la venedora: “Tant amaré la pedra”, e donà-la-li» G 252.

17. OBRIR-LI LA MÀ a algú *loc. verb.* AJUDA MOSTRA-S'HI GENERÓS, ESPLÈNDID. «O, si volien *obrir la mà* al pobre!» G 240; «diu que la persona misericordiosa *obre la mà* al freturós» G 230.

18. PARAR LES MANS *loc. verb.* ESTENDRE LES MANS AMB LES PALMES CAP AMUNT PER A ARREPLEGAR ALGUNA COSA QUE S'HA DEMANAT. «E *parà axí les mans* Jesuchrist e pres la sua ànima, e axí la se'n pujà, e ve-la-us en paraís» G 189.

19. TENIR LA MÀ FORADADA *loc. verb.* DESPESA GASTAR SENSE RESTRICCIONS, SER MALGASTADOR. «Aquí devem fer hun forat, no tenir-la tanquada per avària, mas fer hun forat de misericòrdia, fent almoyna; e poràs dir: “Senyor, yo *tinch la mà foradada* per vos”» C 264.

20. TENIR MÀ en alguna cosa *loc. verb. PODER TINDRE-HI INFLUÈNCIA, TINDRE-HI PODER*. «Contra algunes males fembres que secretament faran son peccat, e per no ésser descubert<e>s, mataran lo prenyat [...] Quarto, contra aquells que·y *tenen mà*: metges, speciés; per ço avisau-vos que no·y entenats en affollar, que si no, en infern pregon irets» E 250.

DER.: *manejar, maneta, manilla, manoll*.

MAL²

1. *m. DANY DANY MATERIAL O MORAL, DETRIMENT, PERJUÍ O MOLÈSTIA CAUSADA A ALGÚ EN ELS SEUS INTERESSOS, LA SEUA SALUT O EL SEU ESTAT*. «Mas posau-hi vós aquest càrrech de estar tots temps en la ira de Déu en foch: més valrie ésser no res; e vet com no ésser res és *mal*, e ésser dapnat és lo major *mal* del món» E 247; «*Serà lo mal* de alscons religiosos que seran lavors vells: “¡O mesquí, o malastruch, que he perdut món jovent! e ¿per què no venie açò al temps qui era jove?”» Ml 134; «vol dir aytant que nostre senyor Déus que no permetria *mal*, si ell no fos bastant a traure'n» F 35.

mal de culpa «Verbigràcia, dels *mals de culpa*: ¿per què Déu permeté que Adam pecàs ab Eva? Açò permeté per lo bé que·n devia exir; e per ço que·l seu fill prengué la nostra humanitat» F 35.

ésser inclinat a mal «E si fas qualque mal, dien los àngels a Déu: «Senyor, no prengats venjança de tal persona que ha peccat, car *són inclinats a mal*» D 76.

haver mal «E mordien-los serps, e morien, Déu dix a Moysés: fes huna serp d'aram, e travesa-la sobre hun pal, e qui·y guardarà, no *haurà mal, et sic fuit*» Q 74.

haver-ne mal «Ell donà comiat al fill del juheu, e la muller no *n'hagué mal* alcú» Ml 136.

rebre mal «Car si dormien defora, porien *rebre* qualque *mal*» B 129.

sofertar mals «E enayschí com ela dormia, lo diable vit e conoc la ignossensa e la sanhtetat de Jhesuchrist e la passiensia que avia a *suffertar* totz aquels *mals*» Br 34.

venir-li mal «Tu, Jherusalem, no sables ponch lo *mal* qui t'és a *venir*, car si tu lo saubessas, tu te'n plorarias» Br 21.

2. *m. PAT. DOLOR, PATIMENT FÍSIC, MALALTIA.*

tenir mal en l'ull «Ere hun metge en Castella, e guarie les gens de mal dels talons ab ceba; vench-y hun hom que *tenie mal en l'uyll*, ell li pose de la ceba, e va'l-li traure» G 22.

haver mal d'ulls «Se arrea com a gran metege [...] per continuar llur metgia, e a aquells que *havien mal de huylls* posave'ls-hi ceba (he, que solaç!) e matave'ls» C 181.

haver mal de pols «*Haveu mal de pols?* "Hoc". Açò vos ve per les polseres» G 216.

haver mal al taló «Com ne pres a un rústich laurador, lo quall *havia mal al taló*, e anà-se'n a un metge, que li faés alguna medicina» Pq 221-2;

haver mal en la mà «E lo leó alça la sua mà, a denotar que ell venie ab la *mà* uberta, que-y *havie mal*, ço és cranch» D 86.

guarir de mal dels talons «Ere hun metge en Castella, e guarie les gens de *mal dels talons* ab ceba; vench-y hun hom que tenie mal en l'uyll, ell li pose de la ceba, e va'l-li traure» G 22.

venir mal de ventrell «Si ve *mal de ventrell*, dolor de cap» Q 194.

3. FER MAL *loc. verb. DANY PROVOCAR DANY, DESGRÀCIES.* «E si *fas qualque mal*, dien los àngels a Déu: «Senyor, no prengats venjança de tal persona que ha peccat, car són inclinats a mal» D 76; «ans que haje acabada la letania, la núvol se destruirà, e la pedra caurà en terra, que no *farà mal*» C 306; «dient que lo jorn del dejuni manat no cal dejunar, car massa és stret, o que lo dia de la festa podem fer faena e los lexia [*sic*] la regna a *fer mal*» Pa 631; «e per ço *fan gran mal* aquells qui meten mal ne divis en negun matrimoni, axí com alcavots o altres, qui destorben matrimonis per qualsevol altra manera, o alcavotes» Pq 173; «la nit signifie peccat, e ja, si degú vol *fer mal*, de nit lo fa» F 12; «una porta caygué e donà sobre tota la gent, e no *feu mal* més que una palleta» G 7; «si un hom és predestinat, aquella predestinació no tira lo franch arbitre, car ell

pot *fer* bé o *mal*» Fm 149; «no *fas* [jo] *mal* ne tració [*sic*] a Déu, ne *fas* contra Déu» Pq 167.

4. FER MAL a algú *loc. verb.* DANY CAUSAR-LI DOLOR FÍSIC. «Allavors, si tots los hòmens li donaven ab les spases, sol no·l porien destorbar ni *fer mal*» F 25; «la cinquena màcula és de gola e voracitat: *fa mal* al cors e a la ànima per la vista e l'alé, tap de barral» Q 321-2; «los leons no·l gosaren toquar ni *fer-li degun mal*» D 220-221; «Axí com si ton enemich te tenia la lança als pits, e no hagués paor de *fer-te mal*, si donchs tu no la't meties» Ai 67; «gran *mal*, sa disch ela, me *fay* al cor» Br 39; «mas dien molts que “·m *fa mal* aquest pecat de luxúria, mas no puch sobrar la voluntat”» Pa 639.

5. FER MAL a algú una part del cos. FISIOL. SENTIR-HI DOLOR.

fer-li mal l'ull «*Fahie-li mal l'uyl*» D 40.

fer-li mal lo cap «E dien que·ls *fa mal lo cap*» E 59; «Altres escusant-se que·ls *fa mal lo cap*» E 237; «¿*fa-us mal lo cap?*» G 216.

6. FER MAL un aliment a algú *loc. verb.* FISIOL. NO PROVAR-LI, NO DIGERIR-LO BÉ. «Si no·y bech, *fer-m'a mal*, e si bech sens menjar...» Q 88; «e si vos deÿu: “Lo dejuni *me fa mal*”, més mèrit ne haveu» E 118; «lo ben mengar *fa mal* al vendre» C 184.

fer-li mal lo vi «Mas bevie *vi*, e per poch que·n begués li *fahye mal* (tal defalliment havie natural)» B 119.

7. MAL DE BURÇ PAT. PLEURITIS, MALALTIA QUE CAUSA UN DOLOR LANCINANT AL COSTAT. «Et tamen non poterat curare se de *mal de burch* ut humiliaretur» Cc 145.

8. MAL DE CÀNCER PAT. TUMOR DE CARÀCTER MALIGNI I PERTORBADOR DE LES FUNCIONS BIOLÒGIQUES NORMALS, QUE COMPRIMIX ELS TEIXITS ORGÀNIC ADJACENTS I ELS ENVAÏX. «“Ha·y deguna dona que entre les mameles [*sic*] li sie fet *mal de càncer* o foch de sent Anthoni?”. “Hoc”. ¡Hee, mostrat les mamelles als milans!» G 216.

9. MAL DE CAURE PAT. EPILÈPSIA, MALALTIA CEREBRAL CARACTERITZADA PER ATACS O CRISIS, SOBTATS I BREUS, AMB PÈRDUA BRUSCA DEL CONEIXEMENT I

AMB CONVULSIONS. «E per ço han tantes malalties, puagres, *mal de caure*, etc.» E 148; «e venen-ne tants de mals, *mal de caure*, mal de sent Johan» A 271; «ítem, perden la força, que fa tremolar, e fa perdre l'enteniment, e fa venir poagre e *mal de caure*» Q 321; «si algú de vosaltres ha *mal de caure* o altra malaltia, e·l cap posat la creu, de la vayvella fins al nas, e digats “Jesús”» C 303; «*istud peccatum [...] dat podagra et mal de caure*» Ai 385.

10. MAL DE MORENES *loc. subs. PAT. VARICOSITAT DELS PLEXES VENOSOS DE LA PARET DEL CANAL ANAL O DEL RECTE.* «Ítem, guarden la fi, si·n deu guarir, car hun hom que té scorredor en la cama, curant-ho serie pijor; ítem, si ha *mal de morenes* o de flux de sanch, be porien guarir, mas serie perillós» Q 291.

11. MAL DE SENT JOAN *PAT. APOPLEXIA, SUSPENSÍO SOBTOSA DE LES FUNCIONS CEREBRALS, AMB INTEGRITAT DE LA CIRCULACIÓ I DE LA RESPIRACIÓ.* «E venen-ne tants de mals, mal de caure, *mal de sent Johan*» A 271.

12. MERIR-HI MAL *loc. verb. DANY MERÉIXER PATIR UN MAL.* «“Yo no·y *mer mal*, perquè aquest frare entrà en vila sens licència e begué en una casa sens que no·s senyà, e yo estava com a moscalló en lo vi”» G 168; «dix lo dyable: “Yo no·y *mer mal*, perquè aquest frare entrà en vila sens licència e begué en una casa sens que no·s senyà, e yo estava com a moscalló en lo vi”» G 168; «quan hun cavaller fa traïció, encara que los fills no·y *meren mal*, mas tots temps diran:» C 202; «si Adam pecquà, ¿quiny *mal* hi *meren* los fills?» C 201.

13. MESCLAR MAL *loc. verb. POSAR MALVOLENÇA ENTRE DOS O MÉS PERSONES, PROMOURE-HI DISCÒRDIA.* «Casquí se deu gardar de semblant pecat de blasfèmia, e *mesclar mal*, e sembrar zizània, oy, ira e rancor en sos proÿsmes» Pq 168.

14. METRE MAL *loc. verb. POSAR MALVOLENÇA ENTRE DOS O MÉS PERSONES, PROMOURE-HI DISCÒRDIA.* «E per ço fan gran mal aquells qui *meten mal* ne divís en negun matrimoni, axí com alcavots o altres, qui destorben matrimonis per qualsevol altra manera, o alcavotes» Pq 173.

15. PENDRE MAL *loc. verb. DANY PATIR UN DANY EN UN ACCIDENT.* «Quant fo ab sa muller, ell li dix: “senyora, yo·us assegur que no *pendreu mal* si vos me dehiu veritat, ¿aquest, sí és mon fill?”» Ml 136; «[diu el llop als cans:] “Ara

les gens vos governen per amor de nosaltres, e des que hajau mort a nosaltres, no·us governaran, e axí·us morreu de fam; e axí consellar·vos hia que·us ne tor·nàsseu”; e tots acordaren que més valia, e almenys que no morrien de fam, e los lops no *prengueren mal*» F 51; «llavors Jesuchrist, vehent que era costret, jats·fós que sabés que *mal* li·n *pendrie*, volgué dar honor al nom de Déu» B 265.

16. RETRE MAL PER BÉ *loc. verb.* DANY CAUSAR DANY A QUI ENS HA FET UN BÉ. «E lo traïdor, *per bé, reté mal* [...]; axí guardat·vos·ne de *retre per bé, mal*» Q 243; «¿Per què·m *retràs mal per bé?*» Pi 303.

17. TRAURE MAL *loc. verb.* DOLOR PATIR, SOFRIR MALESTAR. «Vol dir aytant que Nostre Senyor Déus que no permetria *mal*, si ell no fos bastant a *traure·n*» F 35.

DER.: *malfactor, malfaytor, malfeytor, malmetedor*. COMENT.: Amb el mateix sentit de *traure mal* hi ha *maltraure* ‘patir, passar treballs’ en l’Èxode del segle XIV, *maltrer* en Llull, i *maltret* ‘esforç fatigós, treball dur’ en Llull, Jaume I i en el *Consolat de mar* (AlcM).

Abreviatures de les edicions dels sermons vicentins

A = *Sermons*, volum primer, a cura de Josep Sanchis Sivera, Barcelona, Barcino, 1932.

Ai = *Colección de sermones de Cuaresma y otros según el manuscrito de Ayora*, a cura d’Adolfo Robles Sierra, València, Ajuntament, 1995.

B = *Sermons*, volum segon, a cura de Josep Sanchis Sivera, Barcelona, Barcino, 1934.

Br = «Le sermon en langue vulgaire prononcé a Toulouse par Saint Vincent Ferrier le Vendredi Saint 1416», *Bibliothèque de l’École des Chartes*, CXI, 1953, pp. 5-53.

C = *Sermons*, volum tercer, a cura de Gret Schib, Barcelona, Barcino, 1975.

Ca = *San Vicente Ferrer en Castilla (1411-1412)*, a cura de Pedro María Catedra, Salamanca, Consejería de Cultura y Turismo de la Junta de Castilla y León, 1994.

Cc = *Sermones del Reial Col·legi i Seminari del Corpus Christi de València*, a cura de Francisco M. Gimeno Blay & Mª Luz Mandingorra Llavata, València, Ajuntament, 2002.

D = *Sermons*, volum quart, a cura de Gret Schib, Barcelona, Barcino, 1977.

E = *Sermons*, volum cinqué, a cura de Gret Schib, Barcelona, Barcino, 1984.

F = *Sermons*, volum sisé, a cura de Gret Schib, Barcelona, Barcino, 1988, ms. 276, sermons núms. 181-207.

- Fm = «Sobre la ‘traditio’ de los sermones de San Vicente Ferrer. El de Valencia de 1410 acerca de la predestinación», a cura de Felip Mateu i Llopis, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XV, pp. 139-153.
- Fr = *Sermones de Cuaresma en Suiza (1404, [Friburg,] Couvent des Cordeliers, ms. 62)*, a cura de Francisco Gimeno Blay & M. Luz Mandingorra Llavata, València, Ajuntament, 2009.
- G = Fragments del ms. 277, transcrits per Roc Chabàs (1903, i 16 sermons del ms. 277, transcrits per J. Sanchis Sivera, en *Sermons*, volum sisé, a cura de Gret Schib, Barcelona, Barcino, 1988, pp. 123-282.
- Ml = «Del sermonario morellano de san Vicente. *Secunda Dominica Adventus Domini*. La Segona Lança», a cura de Manuel Betí, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XI, 1955, pp. 126-136.
- Mp = «Un sermón en valenciano de San Vicente Ferrer (*De beato Petro*)», a cura de Manuel Betí, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, III, 1922, pp. 123-133.
- P = «Estudis i inventari de sermons de sant Vicent Ferrer» de Josep Perarnau, *Arxiu de textos Catalans Antics*, 18, 1999, pp. 9-811.
- Pa = «Un sermó inèdit de sant Vicent: *Attendite a falsis prophetis (Sermo in Dominica VIII post Trinitatem, Barcinone)*», en Perarnau (1974).
- Pc = «La compilació de sermons de sant Vicent Ferrer de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 477», a cura de Josep Perarnau, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, IV, 1985, pp. 213-402.
- Pe = *Sermonario de Perugia (Convento dei Domenicani, ms. 477)*, a cura de Francisco Gimeno Blay & M. Luz Mandingorra Llavata, València, Ajuntament, 2006.
- Pi = «Dos sermons incomplets del Divendres Sant», considerats com a d'autor desconegut per Perarnau, que els publica com a apèndix de «Els quatre sermons catalans de sant Vicent Ferrer en el manuscrit 476 de la Biblioteca de Catalunya», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, XV, 1996, pp. 295-315. [Situats en el manuscrit un entre dos sermons vicentins i l'altre al final d'un altre, bé podrien ser de sant Vicent: per això els incloem com a material d'estudi.]
- Pp = «Sermó inèdit de sant Vicent Ferrer explicant el ‘Pare Nostre’ (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 477)», a cura de Josep Perarnau, *Revista Catalana de Teologia*, XIV, 1989, pp. 527-540.
- Pq = «Els quatre sermons catalans de sant Vicent Ferrer en el manuscrit 476 de la Biblioteca de Catalunya», a cura de Josep Perarnau, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, XV, 1996, pp. 109-340.
- Pr = *Procés de canonització de sant Vicent Ferrer*, publicat en 1904 per Henri Dominique de Fages; traducció castellana de Sebastián Fuster Perelló, València, Ajuntament, 2007.
- Q = *Quaresma de sant Vicent Ferrer, predicada a València l'any 1413*, a cura de Josep Sanchis Sivera, Barcelona, Institució Patxot, 1927.

Bibliografia

- ALCM = A. M. ALCOVER & F. de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, <http://dcvb.iecat.net>.
- BETÍ, M. (1922) «Un sermón en valenciano de San Vicente Ferrer (De beato Petro)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, III, pp. 123-133.
- (1955) «Del sermonario morellano de san Vicente: Secunda Dominica Adventus Domini; la Segona Lança», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XI, pp. 126-136.
- BRUNEL, C. (1953) «Le sermon en langue vulgaire prononcé a Toulouse par Saint Vincent Ferrier le Vendredi Saint 1416», *Bibliothèque de l'École des Chartes*, CXI, pp. 5-53.
- CASANOVA, E. (2008) «La diversitat lingüística dels sermons de sant Vicent», en E. Casanova & J. Buïgues (eds.), *En el món de sant Vicent Ferrer*, Teulada / València, Denes, pp. 27-50.
- CÁTEDRA, P. M. (1994) *Sermón, sociedad y literatura en la Edad Media. San Vicente Ferrer en Castilla (1411-1412)*, estudio bibliográfico, literario y edición de textos inéditos, Salamanca, Consejería de Cultura y Turismo de la Junta de Castilla y León.
- CHABÀS, R. (1903) *Estudio sobre los sermones valencianos de San Vicente Ferrer*, Madrid, Tipografía de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos.
- FAGES, H. D. de (1904) *Procès de la canonisation de Saint Vincent Ferrier pour faire suite a l'histoire du même saint*, París / Lovaina.
- (1909) «Extraits de sermons catalans», en el seu llibre *Oeuvres de Saint Vincent Ferrier*, París, A. Icard.
- FORNÉS, L. (2010) «Sant Vicent Ferrer en llengua llemosina», *Paraula d'Oc. Fulls de recerca científica i intuïció creativa*, 11.
- FUSTER, J. (1955) «Notes per a un estudi de l'oratória vicentina», *Revista Valenciana de Filologia*, IV, pp. 87-185; segona edició: «L'oratória de sant Vicent Ferrer», en les seues Obres completes, 1. Llengua, literatura, història, Barcelona, Edicions 62, 1968, pp. 23-151.
- FUSTER PERELLÓ, S. (2007) «Notícia preliminar» a la seua traducció del *Proceso de Canonización de San Vicente Ferrer*, València, Ajuntament, pp. 21-26.
- GIMENO BLAY, F. & M. L. MANDINGORRA LLAVATA (presentadors i editors) (2002) San Vicente Ferrer, *Sermones, ms. del Reial Col·legi-Seminari del Corpus Christi*, València, Ajuntament.
- (2006) San Vicente Ferrer, *Sermonario de Perugia (Convento dei Domenicani, ms. 477)*, València, Ajuntament.
- (2009) San Vicente Ferrer, *Sermones de Cuaresma en Suïza (1404, Couvent des Cordeliers, ms. 62)*, València, Ajuntament.
- MARTÍNEZ FERRANDO, J. E. (1952) *El nostre sant Vicent Ferrer*, València, Editorial Torre.
- MATEU I LLOPIS, F. (1959) «Sobre la 'traditio' de los sermones de San Vicente Ferrer. El de Valencia de 1410 acerca de la predestinación», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XV, pp. 139-153.

- PDPF = Emil Levy, (1909) *Petit Dictionnaire provençal-français*, Heidelberg.
- PERARNAU I ESPELT, J. (1974) «Sermons de sant Vicent Ferrer en los manuscritos de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 477 y Avignon, Musée Calvet, 610», *Escritos del Vedat*, IV, pp. 611-646.
- (1985) «La compilació de sermons de sant Vicent Ferrer de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 477», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, IV, pp. 213-402.
- (1989) «Sermó inèdit de sant Vicent Ferrer explicant el 'Pare Nostre' (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 477) », en *Revista Catalana de Teologia*, XIV, pp. 527-540.
- (1996): «Els quatre sermons catalans de sant Vicent Ferrer en el manuscrit 476 de la Biblioteca de Catalunya», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, XV, pp. 109-340.
- (1999): «Estudis i inventari de sermons de sant Vicent Ferrer», *Arxiu de textos Catalans Antics*, XVIII, pp. 9-811.
- RIBER, L. (1924) «Sant Vicent Ferrer», *La Veu de Catalunya*, 5 d'abril [citat per Fuster 1955a].
- RIQUER, M. de (1964) «Sant Vicent Ferrer», en la seua *Història de la literatura catalana*, II, Barcelona, Ariel, pp. 377-444; use la segona edició, Barcelona, Ariel, 1980, pp. 197-264.
- ROBLES SIERRA, A. (presentador i editor) (1995) San Vicente Ferrer, *Colección de sermones de Cuaresma y otros según el manuscrito de Ayora*, València, Ajuntament, pp. 13-40.
- SANCHIS GUARNER, M. (1973) «Estudi preliminar» a sant Vicent Ferrer, *Sermons de Quaresma*, I, València, Albatros, pp. 7-35.
- (1980) «La llengua comuna i l'antihumanisme popular: sant Vicent Ferrer», en la seua *Aproximació a la història de la llengua catalana*. Barcelona, Salvat, pp. 203-210.
- SANCHIS SIVERA, J. (1926) «Dos sermons de sant Vicent Ferrer», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, LXIX, pp. 423-439; reeditats per Gret Schib en 1988 en el sisé volum dels sermons d'«Els Nostres Clàssics» de l'editorial Barcino, pp. 269-282.
- (1927) «Introducció» a la *Quaresma de sant Vicent Ferrer, predicada a València l'any 1413*, Barcelona, Institució Patxot, pp. IX-LVIII.
- (1932) «Notícia preliminar» a Sant Vicent Ferrer, *Sermons*, I, Barcelona, «Els Nostres Clàssics», pp. 9-16.
- (1935) *Sermons de sant Vicent Ferrer*, selecció, pròleg, bibliografia i notes, València, L'Estel.
- SCHIB, G. (1975) «Advertiment» a sant Vicent Ferrer, *Sermons*, III, Barcelona, Barcino, pp. 7-8.
- (1976) «Els sermons de sant Vicent Ferrer», *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Cambridge, abril, 1973)*, Oxford / Barcelona, The Dolphin Book / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 325-336.
- (1977) *Vocabulari de sant Vicent Ferrer*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana.
- YSERN, J.-A. (2010) «Vicent Ferrer», en Albert Hauf (dir.), *Panorama crític de la literatura catalana. I. Edat Mitjana. Dels orígens a principis del segle xv*, Barcelona, Vicens Vives, pp. 267-281.

